

kolehiyo (tulad ng Medicine, Engineering, Law, Agriculture, at iba pa) ay gumagamit na rin ng Pilipino sa pagtuturo. Ngunit sa pagsasagawa ng ganito, dapat isaalang-alang ang kakayahan ng propesor sa Pilipino, ang kagustuhan ng estudyante sa paggamit ng Pilipino, at ang kahandaan ng materyales sa pagtuturo sa Pilipino.

Sa ganitong sitwasyon ng wika sa Unibersidad, masasabing malayo na ang ating narating. Nilulutas natin dito ang mga problema sa wika nang hindi pumapasok sa anumang pakikipagtalo, at palagay ko, ito ang paraang dapat gamitin sa paglutas ng suliranin sa wika sa buong bansa.

Ang mga patakaran sa pagpapaunlad ng Pilipino ay dapat ibatay sa common sense at sa alam nating natural at dinamikong pag-unlad ng wika. Sayang lamang at walang saysay ang anumang pag-aaway ng mga purista at di-purista. Dapat hayaang umunlad at lumaganap ang salita sa paraang natural at sa pamamagitan ng paggamit nito sa ibang larangan.

Pambansang Patakarang Pangwika

Ang patakarang pangwika sa U.P. ang inirekomenda ko at siyang inaprubahan ng National Board of Education bilang basehan ng isang pambansang patakaran tungkol sa wikang gagamitin sa pambansang edukasyon. Sapagkat nakita ng Board na matagumpay tayo sa aspektong ito at nakikita ring mabisa at magtatagumpay ang implementasyon ng ganitong patakaran sa lahat ng antas ng pagtuturo, inilabas ng National Board of Education bago mag-Linggo ng Wika ang pambansang patakaran na ang Pilipino at Ingles ay gagamiting medium sa unang grado hanggang sa kolehiyo at unibersidad, sa lahat ng paaralang publiko at pribado. At hinihiling sa Departamento ng Edukasyon [at Kultura] na magharap agad ng mga rekomendasyon sa implementasyon ng patakarang ito. Ang dahilan ng patakarang ito na ginagamit sa Unibersidad at pinagtibay ng National Board of Education ay ito: Kailangan natin ang wikang Pilipino para palakasin ang pagkakaisa ng sambayanang Pilipino at kasabay nito, kailangan din natin ang Ingles bilang wikang internasyonal at upang magsilbing isang panimbang o equalizer sa mga ipinanganak na Tagalog at mga di-Tagalog. Kapag nalutas o nalunasan ang kakulangan at ang problemang emosyonal na nabanggit, madali nang matatanggap ng iba ang Pilipino.

Sapagkat nauna at nakakilos na ang ating Unibersidad sa bagay na ito, tungkulin natin ngayon na pangunahan ang iba tungo sa pagpapaunlad ng wikang Pilipino.

Ang Batayan ng Sikolohiyang Pilipino sa Kultura at Kasaysayan*

Virgilio G. Enriquez

Unang tinalakay sa papel na ito ang pagkakaiba ng Sikolohiyang Pilipino sa Sikolohiya sa Pilipinas at Sikolohiya ng mga Pilipino. Ang Sikolohiyang Pilipino ay ang sikolohiyang bunga ng karanasan, kaisipan at oryentasyong Pilipino; ang Sikolohiya sa Pilipinas ay bunga ng pagkakasunud-sunod ng mga pangyayaring may kinalaman sa sikolohiya sa ating bayan; at ang Sikolohiya ng mga Pilipino ay ang bawat teorya ng sinumang nais mag-aral tungkol sa kalikasang sikolohikal ng mga Pilipinong naninirahan sa Pilipinas at maging sa ibang bansa.

Bunga ng pagtitipon ng mga materyal na sikolohikal, mga aklat, artikulo at ulat na may kinalaman sa kasaysayan ng sikolohiya sa Pilipinas, at resulta rin ng mga palatanungang ipinamahagi at panayam na isinagawa sa iba't ibang dako ng Pilipinas, inilathad ng may-akda ang anim na batayan ng Sikolohiyang Pilipino: 1) ang kinagisnang sikolohiya, tulad ng mga aral at ritwal ng mga babaylan at katalonan, mga dalangin, bulong, kuwentong-bayan, alamat at epiko; 2) ang tao at ang kanyang diwa; 3) ang panahon ng pagbabagong-isip; 4) ang panahon ng pagpapahalaga sa kilos at kakayahan ng tao; 5) ang panahon ng pagpapahalaga sa suliranin ng lipunan na tumatalakay sa pagpanaog ng mga sikolohistang Pilipino mula sa kanilang toreng gareng; at 6) ang wika, kultura at pananaw ng Pilipino na siyang pinakapundamental na saligan ng iba pang batayang nabanggit.

Layunin ng kasalukuyang pananaliksik na mapag-alaman ang mga batayan ng Sikolohiyang Pilipino at matalunton ang kasaysayan ng sikolohiya sa iba't ibang dako ng Pilipinas. Kaugnay nito, kailangang talakayin ang pagkakaiba ng Sikolohiyang Pilipino sa sikolohiya sa Pilipinas.

Unang-una, higit na malaki ang pagkakaugnay ng mga sangkap na kahulugan ng dalawang salita sa *Sikolohiyang Pilipino* kaysa sa mga salitang bumubuo sa pariralang *Sikolohiya sa Pilipinas*. Maaaring ipaliwanag ito sa pamamagitan ng isang nahahawig na halimbawa: Bagamat halos pareho na ang kahulugan ng mga salitang “taong bahay” at “tao sa bahay,” mapapansing may higit na malalim na kahulugan ang mga salitang “taong

*Inilathala sa *General Education Journal* 29, 61-88 (1975).

bahay” kaysa sa salitang “tao sa bahay.” Mas madalas tayong maging “tao sa bahay” sapagkat ang pagiging “tao sa bahay” ay hindi kailangang kinukusa, pinag-iisipan, o sinasadya. Puwede pa ngang napadaan lamang ng sandaling-sandali o kaya’y hindi talagang tagaroon ang nagkataong “tao sa bahay.” Sa kabilang dako, mayroon namang mga talagang nakatira na sa bahay ay ayaw pang maging taumbahay.

Nahahawig dito ang pagkakaiba ng “Sikolohiyang Pilipino” sa “Sikolohiya sa Pilipinas.” Sa isang banda, ang Sikolohiya sa Pilipinas ay may mga aspetong nakakalinya sa “tao sa bahay” na dalaw lamang samantalang ang Sikolohiyang Pilipino ay nakakalinya ng “taumbahay” sapagkat dapat na kusang tanggapin muna o pag-iisipan upang mabuo o malinang ang mga aspetong teoretikal ng nasabing sikolohiya. Pansamantalang iminumungkahi sa papel na ito na ang *Sikolohiyang Pilipino* ay ang sikolohiyang bunga ng karanasan, kaisipan at oryentasyong Pilipino samantalang ang *Sikolohiya sa Pilipinas* ay bunga ng pagkakasunud-sunod ng mga pangyayaring may kinalaman sa sikolohiya sa ating bayan.

Higit siguro itong lilinaw sa pamamagitan ng isang halimbawang hipotetikal. Ipagpalagay nating isang araw ay naisipan ng isang sikolohistang Amerikano at isang paring Kastila na magtagpo sa Maynila upang pag-usapan ang isang paksang sikolohikal, at ipagpalagay din nating ang resulta ng pagtatagpong ito ay ikinatuwa ng mga Pilipino. Ang pagtatagpo ng pari at sikolohista ay maituturing na bahagi ng sikolohiya sa Pilipinas, subalit isang kalabisang sabihin na ang pagtatagpong ito o ang kanilang pinag-usapan ang siyang dapat na batayan ng sikolohiyang Pilipino kung hindi man siyang tinutukoy ng nga sa fraseng “Sikolohiyang Pilipino.” Higit na makatwirang isipin na ang reaksiyon ng mga Pilipino (na sa ating gawa-gawang halimbawa ay pagkatuwa) ang siyang kakatawan sa sikolohiyang ito.

Ikalawa, pansinin din na ang paksa ng pananaliksik ay *Sikolohiyang Pilipino* at hindi *Sikolohiya ng Pilipino* o *Sikolohiya ng mga Pilipino*. Higit na mahirap ipaliwanag ang pagkakaiba ng mga ito subalit sa aking pagkakaunawa, maituturing na isang *Sikolohiya ng mga Pilipino* ang bawat teorya ng sinumang nais mag-aral tungkol sa kalikasang sikolohikal ng mga Pilipino kahit na nga ba siya’y isang Amerikanong Heswita na ipinanganak at lumaki sa Amerika at ni hindi nakakaunawa ng kahit aling wikang katutubo sa Pilipinas. Ang katapatan at pagkamakatotohanan ng nasabing teorya ay isang naiiba at hiwalay na isyu.

Ikatlo, at higit na mahalaga sa lahat ay ang patuloy na pananaliksik sa mga konseptong sikolohikal sa Pilipino. Saksi ang wikang Filipino sa pananaw na ang sikolohiya ng mga Pilipino ay tungkol sa *kamalayan* na tumutukoy sa kanyang damdami’t kaalamang nararanasan, sa *ulirat* na tumutukoy sa kanyang kaalaman at pagkaunawa, sa *diwa* na tumutukoy din sa kanyang mga haka at hinuha, sa *bait* na tumutukoy sa kanyang ugali, kilos o asal, sa *loob* na tumutukoy din sa kanyang damdamin, at sa *kaluluwa* na siyang daan upang tukuyin din ang kanyang budhi. Ang mga paksang ito ay kasalukuyang pinag-aaralan ng mga iskolar na Pilipino sa iba’t ibang disiplina (Mercado 1974; Salazar 1974).

Pamamaraan

Ang pamamaraang ginamit ay ang pagtitipon ng mga materyal na sikolohikal, mga aklat, artikulo at ulat na may kinalaman sa kasaysayan ng sikolohiya sa Pilipinas (Cf. Enriquez 1974); at ang pamamahagi ng mga palatanungan at pagsasagawa ng mga panayam sa iba’t ibang dako ng Pilipinas, lalo’t higit sa Hilaga at Kalagitnaan ng bansa (Cf. Lagmay at Enriquez 1974).¹

Kinasapitan

Ayon sa mga datos na natipon, lumilitaw na hindi kukulangin sa anim (6) ang mga batayan ng Sikolohiyang Pilipino. Malinaw at walang pag-aalinlangan dito ang paninindigang sa mga Pilipino lamang manggagaling ang Sikolohiyang Pilipino. Hindi inaasahang ito’y lilinangin para sa mga Pilipino ng mga sikolohistang dalaw lamang dito. Maipapaliwanag ang mga dahilan ng paninindigang ito sa pamamagitan ng pagtalakay sa mga batayan ng Sikolohiyang Pilipino. Ang unang batayan ay may kinalaman sa kinagisnang sikolohiyang Pilipino na kahit pamana man ng kahapon ay malinaw na umiiral pa rin ngayon.

Mga Batayan sa Kinagisnang Sikolohiya

Ang mga kaalamang sikolohikal ng mga katutubong Pilipino tulad ng mga babaylan at catalonan; (Bailen 1967; Quizon 1973) ay mahalagang bahagi ng kinagisnang sikolohiyang Pilipino. Ang mga babaylan ang mga unang sikolohistang Pilipino. Bukod dito, ang mga dalangin at bulong ng iba’t ibang etnikong grupo sa Pilipinas ay isang napakayamang daluyan ng ating kinagisnang sikolohiya. Maaari ding tingnan ang mga aspetong sikolohikal sa paglaganap at pagkilos ng mga Pulahanes, halimbawa (Tan 1974).

Kasama na sa kinagisnang sikolohiya ang sikolohiya sa literaturang Pilipino, maging ito ay pasalita o pasulat: ang mga salawikain (hal., Eugenio 1966), ang mga kuwentong bayan, ang mga alamat at epiko.

Ang isa pang mahalagang batayan ng Sikolohiyang Pilipino sa kinagisnang sikolohiya ay ang mga kaugaliang minana ng mga Pilipino. Kaugnay dito ang napakayamang larangan ng etnosikolohiya. Kasama din ang mga ugali at paniniwala tungkol sa pag-aaruga sa bata (Abasolo-Domingo 1961; Eslao 1962; Adea 1973; Aldaba-Lim 1966; Temporal 1968; Almendral 1969; Lagmay 1974; Quisumbing 1964) bagamat napakarami at napakasalimuot ng mga kaugaliang ito upang matalakay na lahat. Maidaragdag dito ang mga paniniwala at ang mga ugali ng mga Pilipino sa pagtutunguhan sa isa’t isa (Almario 1972; Gutierrez-Gonzales 1968; Nuevo 1973). Kapansin-pansing ang mga kaalamang ito ay hindi sa Nueva York, Chicago o San Francisco natutuhan ng sikolohistang Pilipino.

¹ Ang ulat tungkol sa Kamaynilaan at Timog ng bansa ay kasalukuyang isinasagawa ni Dr. Alfredo V. Lagmay.

Mas naaangkop na manirahan ang sikolohista sa kanyang baryong pinanggalingan kung sikolohiyang Pilipino ang nais niyang matuklasan at mapag-aralan.

Ang Batayan sa Tao at sa Kanyang Diwa

Ang ikalawang batayan ng Sikolohiyang Pilipino ay ang pagpapahalaga sa tao at sa kanyang diwa. Nagtatagpo sa batayang ito ang Sikolohiyang Pilipino at ang Sikolohiya sa Pilipinas. Dapat linawin na ang Sikolohiyang Pilipino ay bahagi at kabahagi ng sikolohiya sa daigdig. Namumukod ang impluwensiya sa batayang ito ng sikolohiyang rasyonal na siyang nilinang at pinaunlad sa Unibersidad ng Sto. Tomas.² Hindi kataka-takang bigyan ng malaking pagpapahalaga ang Tomistikong pananaw sa Unibersidad ng Sto. Tomas. Ito'y isang tradisyong may pilosopikal na ugat sa mga ideya ni Descartes at mga sinulat ni Aristoteles. Binibigyang-diin ang buong tao na may materyal at imateryal na aspeto sa ganitong tradisyon (Hernandez 1968). Higit na mahalaga at dapat pag-aralan tungo sa pag-unawa sa sikolohiyang Pilipino ang teorya ng dalawang kaluluwa na pinaniniwalaan ng mga katutubo sa Pilipinas, na ayon kay Salazar (1974) ay binubuo ng diwa at ng katambal nito.

Mapapansing aspeto din ng Sikolohiyang Pilipino ang sikolohiya bilang isang disiplinang akademiko sa mga unibersidad at kolehiyo dito sa Pilipinas. Ito'y sa kabila ng katotohanang higit na naaangkop sa ating bayan ang babala ni Carl Jung: "Kung gusto mong matuto ng sikolohiya, iwasan mo ang mga unibersidad."

Ang pag-uugat ng sikolohiya bilang disiplinang akademiko ay may mahabang kasaysayan sa Unibersidad ng San Carlos na kung saan ang sikolohiyang teoretikal ay binigyan ng pagpapahalaga ni Goertz (1965) (Tingnan ang Apendise A). Layunin dito ang makabuo ng isang pangkalahatang larawan ng mga kaalaman at batas pangkaisipan. Narito ang impluwensiyang Aleman na nag-ugat sa pananaliksik ni Wundt, nagdaan sa kamay ni Kulpe, at nanulay sa pagtuturo ni Johannes Lindwursky hanggang sa kasalukuyang mga pag-aaral ni Goertz. Ang sistemang ito ng sikolohiya na may malaking impluwensiya sa kalagitnaang Pilipinas ay kilala rin sa taguring sikolohiya ng "tanso at pompiyang."

Ang Batayan sa Panahon ng Pagbabagong-Isip

Marami ring makikitang batayan ng Sikolohiyang Pilipino sa panahon ng pagbabagong-isip. Halimbawa, hindi dapat mangiming hanapin ang ugat ng sikolohiya ng wika sa leksikograpiya ni Pedro Serrano Laktaw o sa mga ginawa ng pokloristang si Isabelo de los Reyes. Huwag sanang isiping isa itong pagkukunwaring mapag-aralan na ang katuturang-sikolohikal ng mga ginawa ng mga taong ito. Ang totoo'y isa itong pag-amin sa kababawan ng oryentasyong Pilipino sa mga pananaliksik at pag-aaral na sikolohikal sa Pilipinas. Subalit hindi masama ang umasa at hindi rin dapat matakot mabigo. Kung

² Nagsagawa ng disertasyon sa pagkadoktorado sa sikolohiya si Padre Cavero ng Unibersidad ng Santo Tomas tungkol sa kasaysayan ng sikolohiya sa Unibersidad ng Santo Tomas sa patnubay ni Dr. Alfredo V. Lagmay at ng may-akda.

sikolohiya din lamang na nababatay sa sikoparmakolohiyang Pilipino, halimbawa, ang pag-uusapan, makatwirang magbakasakali sa mga gawain ni Antonio Luna. Kung ayaw nating magbakasakali, pagtatalunan pa kaya ang sikolohikal na kabuluhan ng "*Sobre la Indolencia de los Filipinos*" (Hinggil sa katamaran ng mga Pilipino) ni Rizal?

Maraming mabubuon kaalamang sikolohikal mula sa mga akda ng mga Pilipinong tumalakay sa mga paksang makabuluhan para sa mga sikolohista, tulad ng pag-ibig sa kalikasan (del Pilar 1888) o mga saloobin tungkol sa kamatayan (del Pilar 1907 nasa Panganiban at Panganiban 1954:123).

Bago paggugulan ng panahon ang mga kaugalian ng mga Pilipino ayon sa mga dayuhang sikolohista, sana'y basahin ang mga sinulat ni Antonio Luna tungkol sa paksang ito. Maaaring suriin ang mga artikulong tulad ng kay Guthrie (1972) at ihambing ang masasalaming palagay niya sa mga magbubukid sa saloobing madarama at kaugaliang malilinan sa "*La Tertulia Filipino*" (Ang Piging na Pilipino) ni Luna. Ang dayuhang sikolohista na nga ang ipinaghandang manok ng isang magbubukid ay tila siya pa ang masama ang loob.

Tungkol sa mga kaugaliang hindi napawi ng kristiyanismo o "modernisasyon," maaaring tingnan ang "*El Cristianismo y la Antigua Civilizacion Tagala*" ni Paterno (1892). Puwede ring basahin ang "Ninay" bilang isang nobelang panlipunan. Kung pinagdududahan man ang mga sikolohikal na interpretasyon sa panitikan, atin namang natitiyak na ito'y may sikolohikal na nilalaman kahit papaano. Kaugnay ng panahon ng pagbabagong-isip, mababanggit din ang katipunan ng mga alamat ni Ponce at ang "Liwang at Dilim" ni Jacinto.

Sa dinami-dami ng mga maaaring tukuyin ni Emilio Aguinaldo sa kanyang kauna-unahang talumpati nang siya'y pasinayaan sa pagkapresidente ng Unang Republika ng Pilipinas, hindi nakapagtataka ang kanyang pasasalamat sa mga "*psicologos del verbo Tagalog*." Ito'y isang patibay na hindi dala ng mga Amerikano at Kastila ang sikolohiya sa bansa natin na para bang hungkag ang isipan at walang ginagawa ang katutubong dinatnan dito.

Batayan sa Panahon ng Pagpapahalaga sa Kilos at Kakayahan ng Tao

Bukod tangi sa mga unang pormal na nakadama sa impluwensiya ng sikolohiyang Amerikano si Agustin Alonzo, ang kauna-unahang Pilipinong nagtapos ng Master sa Sining ng Sikolohiya sa Unibersidad ng Pilipinas. Ang kanyang tesis ay tungkol sa sikolohiya ng damdamin. May malaking impluwensiya kay Alonzo ang sikolohiya ni Thorndike, halimbawa (Sarra 1973). Hindi ito nakapagtataka sapagkat ang disertasyon sa pagkadoktorado ni Alonzo sa Unibersidad ng Chicago ay tungkol sa paggabay ng mga kamay sa dagang nasa liku-likong daan.

Kapanahon ni Alonzo si Hartendorp, isa sa mga unang Amerikanong nagpakita ng interes sa sikolohiya dito sa atin. Sa isang kadahilanang hindi pa lubos na malinaw, nilayon ni Hartendorp na masukat ang talino ng mga Negrito subalit hindi niya maisakatuparan ang layuning ito sapagkat ipinadala siya ni Bewley, isang opisyal na Amerikano, sa Isla ng Cuyo. Gayunpaman, sa tulong ni Osias, nakakuha rin siya ng datos mula sa mga titser na nakakumperensya sa Baguio. Ang kanyang artikulo tungkol dito ay nalathala sa *Philippine Journal of Science* at binanggit ni Carreon (1923) sa kanyang aklat ang tungkol sa pagsukat ng kaisipan dito sa Pilipinas.

Sa kabilang dako, ang panahon ng aktibismo ay saksi sa higit na maingat kung hindi man higit na malaking pagpapahalaga sa suliranin ng lipunan. Nang panahon ding ito binigyang pansin ni Felipe (1969) ang moral na pangangailangang harapin ang mga suliraning panlipunan sa kanyang talumpati bilang presidente ng *Psychological Association of the Philippines*. Naglaban sa kanyang isipan ang mahalaga sa lipunan (*socially useful*) at ang saligang eksperimental (*experimental dimension*).

Ang teorya ni Osias (1940) tungkol sa kaugnayan ng wika sa lipunan ay ang halimbawa ng pag-uugnay kaalamang panglinggwistika sa kilos ng tao. Gayunpaman, ang kanyang panahon ay panahon na rin ng mga Pilipinong kilala bilang sikolohista bago ang lahat. Sa ganitong dahilan ang Sikolohiyang Pilipino ay tiyak na may mapanghahawakang mga tuwirang batayan. Kabilang dito ang gawain nina Isidoro Panlasigui (1952), Sinforoso Padilla (1961, 1963) at Alfredo Lagmay (1964) na pawang nagpapahalaga sa kilos at kakayahan ng tao. Ang mga kalakarang ito ay makikita sa kasalukuyang panahon hindi lamang sa Kamaynilaan kundi maging sa iba't ibang dako ng Pilipinas tulad ng Unibersidad ng St. Louis sa Hilaga (tingnan ang Apendise B).

Batayan sa Panahon sa Pagpapahalaga sa Suliranin ng Lipunan

Bukod tangi ang pagpapahalagang ibinigay ni Aldaba-Lim (1938, 1957, 1963, 1966b, 1969) sa mga suliranin ng lipunan. Siya na marahil ang pinakamadala humikayat sa mga sikolohistang Pilipino na manaog mula sa kanilang Toreng Gareng at makinig sa mga suliranin ng bayan. Ang bawat pag-aalinlangan sa kanyang katapatan sapagka't siya'y mariwasa ay mawawala kung titingnan ang mga paksang sikolohikal na pinaggugulan niya ng pananaliksik at pagod.

Ang pagpapahalaga sa mga suliranin ng lipunan ay habang panahong uukilkil sa isipan ng bawat sikolohistang nais magtago sa katahimikan ng kanyang pagsuri ng datos (*data processing*) o pag-eeksperimento (*laboratory control*). Ang isyung ito ay malinaw na buhay na buhay pa. Tingnan ang position paper ng U.P. Psychological Society noong Linggo ng Sikolohiya, 1974:

“Hindi sapat ang kaalamang teoretikal. Kinakailangang subukin sa obhetibong kalagayan ng reyalidad ang resulta ng ating eksperimento. Ang paksa ng pananaliksik ay dapat laging matakdaan hindi lamang

ng kontribusyon nito sa pangkalahatang kaalaman kundi maging sa praktikal na kabutihang maidudulot nito sa lipunan. Ang ating kaalaman at pananaliksik ay laging dapat na tungo sa paglilingkod sa kapwa.

“Dapat nating tanggapin na higit ang pananagutang mapaunlad ang lipunan ng sikolohistang nagtataglay ng di-pangkaraniwang pagkasanay sa pananaliksik at dalubhasang kaalaman. Samakatwid, ang kaalamang natuklasan sa pananaliksik tungkol sa tao ay dapat gamitin at ipamahagi upang makabuo ng mas mabuting daigdig para sa lahat.”

Ang Batayan sa Wika, Kultura at Pananaw ng Pilipino

Ang iba't ibang batayang nabanggit sa mga unang seksyon ng ulat na ito ay pawang mahahalaga subalit ang pinakapundamental na saligan ng mga batayang ito ay ang pagpapahalaga sa wika, kultura, at pananaw ng Pilipino.

Pinaninindigan ng kasalukuyang mananaliksik na isang napakahalagang batayan ng Sikolohiyang Pilipino ang wikang Pilipino at ang mga wikang katutubo sa Pilipinas sapagkat, tulad ng nabanggit niya sa isang isyung *Diwa* (1974), “ang kasaysayan ng sikolohiya sa Pilipinas ay saksi sa napakaraming pag-aaral na isinagawa sa mga wikang dayuhan. Ito ay mapanganib kung totoong salamin nga ng kalinangan ang wika. Maaaring kabaligtaran ng katotohanan ang makitang resulta ng pananaliksik sa isang kultura na isinagawa ayon sa pananaw at wika ng ibang kultura.”

Kahit na ano pa man, ang lohika ng agham ay nagtatakda na dapat ay gumamit ng iba't ibang midyum, sistema at pamamaraan sa pananaliksik upang higit na matiyak ang kasaklawan ng ating natuklasan. Ang wika ay isang mahalagang daluyang maaaring baguhin bilang saligan ng pananaliksik.

Marahil naman ay wala na o kakaunti na lamang ang mga Pilipinong nag-aalinlangan sa sariling wika at kultura ng bansang Pilipino. Subalit kung malabo para sa ilan ang tinutukoy ng salitang “pananaw” sa fraseng “pananaw na Pilipino,” maaaring talakayin bilang halimbawa ang kwestiyon ng perspektibo bilang aspeto ng naturang pananaw.

May mga propesor at mananaliksik sa sikolohiya na nagsasabing mayroon daw “*acquiescence effect*” (epekto ng pagsang-ayon) na makikita ang nagpamahagi ng iskala ng saloobin kung ang iskalang ito ay ipasasagot sa Pilipino. Sa aking palagay ay tama ang ulat na ito mula sa perspektibo ng mga Amerikano na kung saan higit na kakaunting pagsang-ayon ang makukuha sa iskala ng saloobin kung ihahambing sa mga Pilipino. Kailangang bigyang-diin dito ang posibilidad na matalakay ang penomenong ito mula sa perspektibo mismo ng isang Pilipino. Pilipino na mismo ang tumutukoy sa paksa ay Amerikano pa rin ang pananaw na ginagamit ng isang sikolohistang Pilipino. Hindi kaya

ang sitwasyong ito ay mas naaangkop na tawaging “epekto ng pagtutol” na maasahan kapag ang iskala ng saloobin ay ibinigay sa mga Amerikanong kalahok?

Ang sikolohiya ay isang unibersal na agham, samakatwid, ang mga prinsipyong natuklasan sa agham na ito ay walang kinikilalang bayan. Ang pagdaloy ng dugo, ang pagkilos ng organismo, ang mga damdamin, ang pagkatuto at ng paggunita ay maaaring higit na maunawaan at maipaliwanag ng sikolohiya bilang agham at ang agham na ito ay pangkalahatan. Napakahalaga ng konseptong ito para sa napakarami at hindi matatawaran ang kahalagahang ito. Subalit kailangan pa ring ipaalala, sapagkat madalas makalimutan lalo na ng kaisipang nalulukuban ng pananaw na Kanluraning nakabalatkayo sa taguring unibersal ang katotohanang:

“dagdag sa literatura ng agham panlipunan ang pagbabalik-aral sa mga naisagawang pananaliksik ng mga dayuhan sa isang lipunan. Ang layunin ng ganitong pagbabalik-aral ay upang masuri ang katotohanan ng kanilang pag-aaral. Alalaong baga’y ang kanilang pakahulugan kaya sa mga aspeto ng katutubong lipunan ay ayon sa diwa nito o nabahiran ng pananaw dayuhan? Halimbawa nito ang pag-aaral ni Magannon (1969) sa relihiyon ng Kalinga sa pananaw ng isang Kalinga, ang pag-aaral nina Agoncillo at Guerrero (1970) sa kasaysayan ng Pilipinas sa pananaw na Pilipino; at ang pag-aaral ni Constantino (1971) sa mga wika sa Pilipinas sa pananaw na Pilipino” (Nasa Enriquez at Bennagen 1973).

SANGGUNIAN

Abasolo-Domingo, Fe

- 1961 Child-rearing practices in barrio Cruz-na-Ligas. Hindi nakalathalang M.A. tesis. Diliman, Lunsod Quezon: Unibersidad ng Pilipinas, 168 p.

Adea, Marivere

- 1974 Mga kaugaliang Pilipino sa pag-aaruga ng bata. *Tao at Lipunan*. Virgilio G. Enriquez, Pemari Banzuela at Ma. Carmen Galang (pat.). Diliman, Lunsod Quezon: Unibersidad ng Pilipinas, 139-146.

Aldaba-Lim, Estefania

- 1938 Girls: Juvenile delinquency in the Philippines. Hindi nakalathalang M.A. tesis. Diliman, Lunsod Quezon: Unibersidad ng Pilipinas, 296 p.
- 1957 Our increasing mental health problems. *Progress*, 170-173.
- 1963 The application of psychology to industrial management. *Science Review* 4 (3), 5-8.
- 1966a The role of parents in the character formation of the child. Nasa *The Filipino Family: Selected Readings*. Lunsod Quezon: Alemar-Phoenix Publishing House, 38-43.
- 1966b The role of the psychologist in manpower development. *Science Review*, 12-18.
- 1969 *Toward Understanding the Juvenile Delinquents*. Lunsod Quezon: Bustamante Press, Inc.

Almario, Gundelina

- 1972 Ang pagmumura bilang sanhi ng pagkagalit at paghihiganti. *Sikolohiya ng Wika: Working Papers in Psycholinguistics*. Virgilio G. Enriquez at Lilia F. Antonio (pat.). Diliman, Lunsod Quezon: Unibersidad ng Pilipinas. 1-12.

Almendral, S.A.

- 1969 A conceptual framework for child-rearing in the Philippines. *Centro Escolar University Graduate and Faculty Studies*, 20 p.

Atkinson, John W.

- 1958 *Motives in Fantasy, Action, and Society*. Princeton, New Jersey: Van Nostrand Company, Inc. Tingnan ang “Methods of measuring human motivation” ni David McClelland, 7-42.

Bailen, Jerome

- 1967 A Palawan babaylan’s views on disease causation. *The U.P. Anthropology Bulletin* 3 (1), 6-9.

Binalinbing, Mary Bernard

- 1972 The Applicability of American Norms of the Cattell Sixteen Personality Factor Test to a Group of Cebuano Teachers. Hindi nakalathalang M.A. Ed. tesis. Lungsod ng Tacloban: Divine Word University of Tacloban, 94 p.

Bulatao, Jaime C.

- 1964 Hiya. *Philippine Studies* 12, 424-438.

Carreon, Manuel

- 1923 *Philippine Studies in Mental Measurement*. Nueva York: World Book, 175 p.

Enriquez, Virgilio G.

- 1974 Philippine Psychology: A Research Integration. Ongoing research project supported by the National Research Council of the Philippines and the Philippine Social Science Council. Diliman, Quezon City: University of the Philippines.

- 1974 *Sikolinggwistikang Pilipino*. Diliman, Lungsod Quezon: Limbagan ng Unibersidad ng Pilipinas, 209 p. Isyu ng *Diwa: Dyornal sa Sikolohiya, Agham, Kultura at Lipunang Pilipino* 3 (3-6).

_____ at Ponciano Bennagen

- 1973 Ang ulat ng pagsisiyasat sa agham panlipunan. Diliman, Lungsod Quezon: Unibersidad ng Pilipinas, 13 p.

Eslao, N.B.

- 1962 Child-rearing among the Samal of Manubu, Asiasi, Sulu. *Philippine Sociological Review* 10 (3 & 6), 80-91.

Eugenio, Damiana

- 1966 Philippine proverb lore. *Philippine Social Sciences and Humanities Review* 31 (3 & 4), Diliman, Lungsod Quezon: Unibersidad ng Pilipinas. 421 p.

Felipe, Abraham I.

- 1961 A Thematic Apperception Technique Analysis of Popular Tagalog Short Stories. Hindi nakalathalang M.A. tesis. Diliman, Lungsod Quezon: Unibersidad ng Pilipinas, 241 p.

- 1969 The Filipino psychologist and the world of psychology. *Philippine Journal of Psychology* 2 (2), 3-5.

Goertz, Joseph

- 1965 *Introduction to Theoretical Psychology*. Lungsod ng Cebu: Unibersidad ng San Carlos. Minimyograp, 149 p.

Guthrie, George

- 1972 The shuttle box of subsistence attitudes. *Attitudes Conflict and Social Change*. Nueva York : Academic Press, 191-210.

Gutierrez-Gonzales, Elizabeth

- 1968 Duration of marriage and perceptual behavior of spouses. *Philippine Journal of Psychology* 1 (1), 53-61. Salin sa Pilipino ni Belen C. Garcia. Ang tagal ng pagsasama ng mag-asawa at ang kanilang persepsyon sa sarili at sa isa't isa. *Pananaliksik sa Sikolohiya*, Virgilio G. Enriquez at Lilia F. Antonio (Pat.). Limbagan ng Unibersidad ng Pilipinas, 1972, 213-229.

Hernandez, Regina

- 1968 *Principles of Psychology*. Manila: Limbagan ng U.S.T., 191 p.

Kaut, Charles R.

- 1961 Utang na loob: A system of contractual obligation among Tagalogs. *Southwestern Journal of Anthropology* 17, 256-272.

Lacaba, Emmanuel

- 1974 Ang "Loob": Ilang tala hinggil sa paglilimi-liming Pilipino. Hindi nakalathalang papel. Diliman, Lungsod Quezon: Unibersidad ng Pilipinas.

Lagmay, Alfredo V.

- 1964 The pacing of behavior: A technique for the control of the free operant. *Natural and Applied Science Bulletin* 18 (3 & 4), 233-248.

_____ at Virgilio G. Enriquez

- 1974 Historical and Cultural Roots of Philippine Psychology. Hindi nakalathalang mga draft, papel, dokumento, tala ng mga pulong at mga protokol ng mga panayam. Diliman, Lungsod Quezon: Unibersidad ng Pilipinas.

Lagmay, Leticia

- 1974 Urbanization and change: A case study in early socialization. Hindi nakalathalang M.A. tesis, Diliman, Lungsod Quezon: Unibersidad ng Pilipinas.

Laktaw, Pedro Serrano

- 1914 Breves observaciones. *Diccionario Tagalog-Hispano*, Segunda parte, Maynila.

Lawless, Robert

- 1966 A comparative analysis of two studies on "utang na loob". *Philippine Sociological Review*. 168-172.

- 1968 The evaluation of Philippine culture-personality research. M.A. tesis. Lungsod Quezon: Unibersidad ng Pilipinas. Nalathala sa pinaikli at isinaayos na bersyon sa serye ng mga Monograp Blg. 3 para sa Asian Center, Limbagan ng Unibersidad ng Pilipinas, 1969.

Lynch, Frank

- 1964 Social acceptance. *Four Readings on Philippine Values*. Isinaayos ni Frank Lynch. Lungsod Quezon: Limbagan ng Unibersidad ng Ateneo de Manila.

Mercado, Leonardo N.

- 1974 *Elements of Filipino Philosophy*. Lunsod ng Tacloban: Divine Word University Publications, 244 p.

Nuevo, Marilyn O.

- 1973 Ang mga paksa, layunin at ekspresyong ginagamit sa paghuhuntahan ng mga Cebuana. *Sikolinggwistikang Pilipino*. Virgilio G. Enriquez (Pat.). Diliman, Lunsod Quezon: Unibersidad ng Pilipinas, 53-60.

Osias, Camilo

- 1940 *The Filipino Way of Life: The Pluralized Philosophy*. Boston: Ginn, 321 p.

Padilla, Sinforoso G. at E. Aldaba-Lim

- 1961 Psychology in the Philippines. *Science Review* 2 (11), 6-10.
- 1963 State and trends in psychology in the Philippines. *Nasa Philippine National Science Development Board Interdisciplinary Symposia Proceedings*, National Science and Technology Week, November 20-26, 1961, 106 p.

Panganiban, Jose Villa at Consuelo Torres Panganiban

- 1954 *Panitikan ng Pilipinas*. Lunsod Quezon: Bede's Publishing House, 248 p.

Parilasigui, Isidoro

- 1952 *Psychology: An Introductory Text*. Maynila: Community Publishers, Inc.
- 1953 On language, nationalism and culture. *Diliman Review* 1 (1), 96-103.

Paular, Regino P.

- 1973 A research-survey on Tagalog words with offensive connotations in Cebuano. Hindi nakalathalang papel. Diliman, Lunsod Quezon: Unibersidad ng Pilipinas, 5 p.

Quiazon, Serafin Jr.

- 1973 Personal at pormal na konsultasyon hinggil sa perspektibo ng sikolohiya sa Pilipinas para sa kasaysayan (Kasama si A. V. Lagmay). Sulu Hotel, Lunsod Quezon, Nobyembre 1973.

Quisumbing, L.R.

- 1964 Child-rearing practices in the Cebuano extended family. *Philippine Sociological Review* 12 (1-2), 109-114.

Salazar, Zeus A. (Pat.)

- 1974 Ang kultura, wika, at kasaysayan. Panayam noong *Linggo ng Sikolohiya sa pagtataguyod ng U.P. Psychological Society*, Bulwagang Palma, Kolehiyo ng Agham at Sining, Unibersidad ng Pilipinas, Agosto 2, 1974.

Samonte, Elena

- 1973 Kabuuan ng mga kahulugan ng mga salita sa larangang leksikal ng "loob". Hindi nakalathalang papel. Diliman, Lunsod, Quezon: Unibersidad ng Pilipinas, 3 p.

Sarra, Eleanor

- 1973 Ang sikolohiya sa Pilipinas at si Agustin S. Alonzo, sikolohista. Papel na binasa sa Panayam sa Sikolohiya IV. Bulwagang Palma, Kolehiyo ng Agham at Sining, Diliman, Lunsod Quezon: Unibersidad ng Pilipinas.

Sollee, Natalie D.

- 1963 A Study of Perceptual Defense Involving Bilinguals: An Experiment. M.A. tesis. Diliman, Lunsod Quezon: Unibersidad ng Pilipinas. Nakalathala sa *Philippine Journal of Psychology* 3 (1), 3-17, 1970.

Tan, Samuel

- 1974 Personal na komunikasyon. Faculty Center, Unibersidad ng Pilipinas, Hulyo 30.

Temporal, A.J.

- 1968 Some Filipino child-rearing practices and personality development. *Silliman Journal*.

APENDISE A: ANG SIKOLOHIYA SA KALAGITNAANG PILIPINAS*

Isa sa mga pangunahing sentro ng edukasyon sa kalagitnaang Pilipinas ang Unibersidad ng San Carlos sa Lunsod ng Cebu. Ang sikolohiya sa unibersidad na ito ay may mahabang kasaysayan bilang disiplina at kurso. Taliwas sa karaniwang pag-aakala, naunang itinatag ang Unibersidad ng San Carlos kaysa Unibersidad ng Santo Tomas bilang institusyon ng pagtuturo. Maaaring lumitaw sa pananaliksik na ang kauna-unahang departamento ng sikolohiya sa Pilipinas ay itinatag sa San Carlos at hindi sa Unibersidad ng Pilipinas o sa Unibersidad ng Santo Tomas.

Noong 1954, dumating si Padre Joseph Goertz sa Pilipinas. Galing siya ng Peking na kung saan siya'y nanirahan ng halos 18 taon at namahala sa isang departamento ng sikolohiya bagamat kulang sa mga aparato at kagamitan. Nang maging komunista ang Peking, siya'y nagtungo sa Europa. Isa o dalawang taon siya doon bago siya ipinadala sa Unibersidad ng San Carlos.

Halos walang dinatnan si Goertz nang siya'y madestino sa San Carlos. Ang sikolohiya ay itinuturo bilang panimulang kurso lamang ayon sa hinihingi ng Kawanihan ng Paaralang Pribado. Bagamat may mangilan-ngilang kurso tulad ng Sikolohiya ng Bata para sa naghahandang kumuha ng pagnanars, ang panimulang kurso sa sikolohiya lamang ang itinatakdang iba't ibang kurikulum sa eskuwelahan. Ito lamang ang kanyang dinatnan.

Batay sa kanyang pagsasanay at karanasan, nagsumikap si Goertz na magtatag ng departamento ng sikolohiya sapagkat walang departamentong namamahala sa mga kurso sa sikolohiya para sa mga mag-aaral ng artes liberales at edukasyon. Ang pagtuturo ng sikolohiya ay nasa kamay ng mga nagtuturo ng malayang sining at antropolohiya ngunit walang namumuno sa mga sikolohista sa paaralan upang umunlad sila sa pamamagitan ng mga pagsasanay habang naglilingkod. Ayon kay Goertz, ang kanilang pagsasanay ay paisa-isang araw na paggawa.

Ang unang-unang ipinasiya ni Goertz ay ang gawing empirikal ang batayan ng pagtuturo ng sikolohiya. Sa Peking pa man ay nailathala na niya ang isang teksbuk na batay sa librong isinaayos ng kanyang gurong si Johannes Lindwursky.

Noong bandang 1920 hanggang 1940, nangunguna si Lindwursky sa sikolohiya sa Europa, lalo't higit sa sikolohiya ng Aleman. Estudyante siya ni Kulpe, isa sa mga katulong ni Wundt. Madalas maipagmalaki ni Goertz ang kanyang "genealohiya ng sikolohiya": Wundt, Kulpe, Lindwursky — na kung saan si Wundt ay pinakaaama ng sikolohiya.

Sa lalo't madaling sabi, pinaunlad ni Goertz ang tradisyong Aleman (o Europeo) sa San Carlos. Ginamit niyang teksbuk ang *Experimental Psychology (After Lindwursky)*, isang librong batay sa edisyong Aleman ni Lindwursky. Ang libro mismong ito ang ginamit niya sa pagtuturo ng sikolohiya sa Tsina noong 1954. Napansin niyang nakahihigit ang pagkapilosopiya kaysa pagkasikolohiyang rasyonal ng sikolohiya sa Pilipinas lalo na sa mga eskuwelahang Katoliko. Gayunpaman, tinatanggap niyang wala siyang kinalaman o kaugnayan sa mga paaralan sa Maynila na sa kanyang palagay ay nagsisimula pa lamang noon sa larangan ng sikolohiya.

Ang kawalan ng pakikipagkomunikasyon ng iba't ibang sentro ng pag-aaral ay nagbunsod kay Goertz upang paunlarin ang sarili niyang departamento ng sikolohiya sa tulong ng mga gurong batang-bata subalit naglilingkod na mabuti. Katunayan pa nga, may isang propesor sa Maynila na nakinig sa mga lektura ng ilan sa mga batang guro sa San Carlos ang labis na humanga sa

dedikasyon at kahusayan ng mga ito sa pagtuturo sa mga klase sa Pangkalahatang Sikolohiya. Gumawa siya ng halaw ng teksbuk ni Goertz na ngayon ay may limang edisyon na binubuo ng 15,000 kopya.

Kaugnay ng panimulang kurso, itinuro din ni Goertz ang sikolohiyang eksperimental. Tinuruan niya ang mga estudyante sa pamamagitan ng pagmumuwestra at pagpapaliwanag sa paggamit ng mga aparato. Ang mga estudyante mismo ang bumuo at nagsagawa ng kanilang mga eksperimento. Ang mga klaseng ganito ay kaugnay ng pagtuturo ng Pangkalahatang Sikolohiya sa kurso sa artes liberales. Ang mga bagong guro ay inatasan ni Goertz na tumulong sa kanyang pagtuturo sa mga klaseng tulad nito upang sila man ay matutong magmuwestra at magpalakad ng klase. Ang kasaklawan ng panimulang kurso sa sikolohiya ay pinalawak at ang kursong nabuo ay makikita sa kasalukuyang katalogo ng eskuwelahan.

Pagdating niya noong 1954, naging pinuno din si Goertz ng Eskuwelahan sa Artes Liberales. Dahil dito, nasa posisyon siya upang maisakatuparan ang kurikulum na kanyang inihanda. Ang mga yunit sa sikolohiya ay dinagdagan at ang mga estudyante sa artes liberales ay pinakuha ng Pangkalahatang Sikolohiya, Mataas na Pangkalahatang Sikolohiya, at Sikolohiyang Eksperimental. Ang Sikolohiyang Eksperimental ay kinukuha ng mga medyor sa sikolohiya at ng mga estudyante sa Artes Liberales bilang pagtupad sa kanilang pangangailangan sa limang yunit ng agham eksperimental bukod sa sampung yunit ng agham.

Samakatuwid, ang sikolohiyang eksperimental ay unang pormal na itinuro sa Unibersidad ng San Carlos noong 1954. Ang laboratoryo ng sikolohiya ay natatag sa pagsusumikap ni Goertz. May dala siyang mga kagamitan at aparato noong taon ng kanyang pagdating sa Unibersidad ng San Carlos at ang mga ito ay pinagsumikapan niyang makumpleto nang unti-unti hanggang 1960. Bago siya nagbitiw sa kanyang pagkapinuno ng departamento noong 1970, ang mga kagamitan sa laboratoryo ay halos kumpleto na rin para sa mga karaniwang pangangailangan.

Pinalitan ni Padre Skerry si Padre Goertz sa pagkapinuno ng sikolohiya mula 1970 hanggang 1972. Mula 1970, sa gradwadong paaralan na lamang nagturo si Goertz. Natuklasan niyang ang mga tapos ng sikolohiya ay higit na handa para sa mga kursong gradwado kaysa mga nagtapos sa ibang disiplina. May kurso sa M.A. sa Pilosopiya sa antas na gradwado na ang konsentrasyon ay sikolohiya. Sa ngayon ay walang karera sa M.A. Sikolohiya ang paaralang gradwado.

Kakaunti ang panahon ni Goertz para sa pananaliksik sapagkat naatasan siyang maglingkod sa iba't ibang posisyong administratibo mula 1954. Bukod sa pagkapinuno ng departamento ng sikolohiya, siya ay nahirang ding dekanong ng artes liberales hanggang 1965 at direktor din siya sa pananaliksik at iskolarsip. Ang pagbuo ng kurikulum at paghahanda ng mga teksbuk para sa mga gradwado at di-gradwadong seksyon ang itinuturing niyang pangunahing gawain sa unibersidad. Inilathala niya ang kanyang mga libro sa pamamagitan ng pagmimimyograp nito. Ganito niya sinimulan ang kanyang teksbuk sa sikolohiyang genetiko, aestetika, agham pampulitika, pagtuturo, sikolohiyang teoretikal at antropolohiya. Tinatalakay sa iba't ibang kursong kanyang itinuro ang mga paksang may kinalaman sa motibasyon, damdamin, kamalayan, mga konsepto ng sikolohiya, ugali, mga suliraning sikolohikal at antropolohiyang pilosopikal. Gayunpaman itinuring niyang isang trahedyang ang kanyang pagkabigo sa pagsusumikap na makatapos ang kanyang mga batang guro sa kanilang karerang gradwado. Ayon sa kanya, walang tunay na tesis sa sikolohiya na ginawa sa Unibersidad ng San Carlos. May mga estudyanteng nagnegosyo o nagtrabaho na lamang samantalang may nagpapakahirap sa kanilang tesis, at mayroon namang nagtungo sa ibang lugar.

*Batay sa panayam kay Padre Joseph Goertz at Padre Feral ng Unibersidad ng San Carlos, Lunsod ng Cebu, 1973.

Ang kasakuluyang pinuno ng Departamento ng Sikolohiya sa Unibersidad ng San Carlos ay si Padre Fertil na pumalit kay Skerry na siyang humalili kay Goertz.

Nag-aral si Fertil para sa kanyang M.A. sa sikolohiya sa pagpapatnubay sa Loyola University sa Chicago. Pinakainteresado siya sa pagpapatnubay panggrupo dahil sa kanyang karanasan at pagsasanay sa mga grupo. Nasa Pilipinas siya mula pa noong 1966. Siya'y namalagi ng pinakamatagal sa Dagupan, Laoag at Maynila. Nasa Unibersidad ng San Carlos siya ng isang taon at isang semestre. Ang master sa sikolohiya sa pagpapatnubay na kanyang kinuha ay walang hininging tesis. Sa halip, binigyang diin ang praktikum at pagsasanay. Gayunpaman, nanaliksik siya sa paksang "Pagkakilala sa ginagampanan ng mga pari bilang batayan sa pagpili ng bokasyon." Mga bata sa elementarya at hayskul sa Washington, D.C. at Chicago ang kanyang mga tagatugon.

Si Fertil ay pansamantalang pinuno hanggang sa may mahirang na mas kwalipikado. At isa pa, hindi niya naaasikaso nang husto ang pamamahala sa departamento (tatlong oras lamang bawat linggo) sapagkat higit na malaking panahon ang ginugugol niya sa kolehiyo ng inhenyeriya. Umaasa siya na kapag may nahirang na mas kwalipikadong pinuno sa departamento, ang programa sa B.S. Sikolohiya ay maisasakutuparan. Ang mga pinunong sinundan niya ay naniniwalang hindi sapat ang 36 yunit ng sikolohiya sa A.B. Ang bagong programa sa B.S. ay limang taong kurikulum na may 70 yunit ng sikolohiya, ang 50 yunit ay para sa interno, praktikum, at pagsasanay sa larangan. Kasama din ang mga elektib na kursong kultural upang maging angkop ang programa sa mga pangangailangan ng rehiyon. Naipabatid na sa Kawanihan ng Paaralang Pribado ang plano ng eskuwelahan na maglunsad ng kurso sa B.S. Sikolohiya sa darating na taon. Tinatapos na ni Fertil ang mga detalye ng kurikulum vita at mga rekord ng mga guro sa sikolohiya tungo sa pagkakaroon ng mas kwalipikadong guro sa sikolohiya. Umaasa siya na sa pagbabalik ni Quijano, isang guro nilang nagtatapos ng pagkado doktorado sa sikolohiyang pangklinik sa East-West Center sa Hawaii, makatutulong ito sa kurso sa pagmamaster sa kanilang eskuwelahan. Sa ngayon sina Fertil at Skerry lamang ang may M.A. Si Fertil ay may M.S. sa sikolohiya sa pagpapatnubay at si Skerry ay may M.S. Bukod sa kanila, isang Amerikanong may master sa sikolohiya mula sa kolehiyo ng Sta. Teresa, Si Anne Timmes ay "hiniram" ng Unibersidad ng San Carlos para magturo ng tatlo o apat na taon habang ang kanyang asawa ay nag-aaral ng medisina sa Southwestern University ng Cebu. Ipinapalagay ni Fertil na sa kasalukuyan ay kaya ng Unibersidad ng San Carlos, magturo para sa A.B. o B.S. pero hindi pa nila kayang magturo ng M.A. at Ph.D. Umaasa siya na si Marilyn Nuevo na kasalukuyang nag-aaral ng sikolohiyang eksperimental sa Unibersidad ng Pilipinas bilang iskolar ng NSDB ay magbabalik sa Unibersidad ng San Carlos upang magturo nito. Sa ngayon, wala silang gurong talagang kwalipikadong magturo ng sikolohiyang eksperimental. Naghahanap siya ng mas mahuhusay at mas sanay na titser na makakatulong sa pagpapaunlad sa laboratoryo ng sikolohiyang sinimulan ni Goertz.

Ang pangunahing layunin ni Fertil ay ang makabuo ng matatag na *faculty* at mailunsad ang kurikulum sa B.S. Sikolohiya. Gayunpaman, itinuturing niya ang kanyang sariling "bantay" lamang sa departamento, "pinagyayaman ang nakalipas at pinaghahandaan ang darating — pinag-uugnay ang ngayon at bukas," sa halip na masara ang departamento dahil lamang sa walang pinuno.

Sa panahong itinuturing ni Fertil na panahon ng transisyon, walang gasinong pananaliksik na ginagawa ang departamento ng sikolohiya sa San Carlos. Gayunpaman tatlong guro sa sikolohiya ang kasalukuyang gumagawa ng kanilang tesis. Si Estela Astilla ay nananaliksik tungkol sa prediktibong halaga ng pagsubok sa tagumpay pang-akademiko; si Ma. Eriinda Fernandez ay nananaliksik sa mga ugali sa pag-aaruga ng bata; at si Pacita Javines, sa mga kapisanan ng mga estudyante bago ideklara ang batas militar.

APENDISE B: ANG SIKOLOHIYA SA HILAGANG PILIPINAS*

Ang Unibersidad ng St. Louis ay isa sa mga pangunahing sentro ng mataas na edukasyon sa Hilagang Pilipinas. Ito ay nasa Lunsod ng Baguio "upang matugunan ang mga pangangailangan sa edukasyon ng mga Lalawi-gang Bulubundukin at kanugnog na rehiyon." Ito'y naging unibersidad noong 1963.

Ang Kurikulum sa Sikolohiya sa St. Louis

Noong 1964, kasama sa kurikulum ng Batsilyer ng Sining ang kurso sa Sikolohiyang Rasyonal. Ang kursong ito ay may saradong pananaw na teolohikal at nagbibigay diin sa konsepto ng kaluluwa at imortalidad. Gayunpaman, ang kursong ito ay napalitan na ngayon ng kurso sa Pangkahalatang Sikolohiya.

Itinatag ang sikolohiya bilang medyor na pag-aaral noong 1967. Ang kasakuluyang apat na taong kurikulum sa sikolohiya ay may 19 na kurso sa sikolohiya na 61 yunit lamang lahat-lahat: Sikolohiya 1 (Pangkalahatang Sikolohiya), Sikolohiya 4-3 (Sikolohiyang Genetiko I-II), Sikolohiya 6 (Sikolohiyang Pang-edukasyon), Sikolohiya 7a-7b (Estadistikang Pangsikolohiya I-II), Sikolohiya 8 (Kasaysayan ng Sikolohiya), Sikolohiya 9 (Sikolohiyang Eksperimental), Sikolohiya 10 (Sikolohiyang Diperensyal), Sikolohiya 11 (Pagdamdam at Persepsyon), Sikolohiya 12 (Sikolohiyang Panlipunan), Sikolohiya 13 (Sikolohiya sa Negosyo), Sikolohiya 16 (Sikolohiyang Abnormal), Sikolohiya 17 (Sikolohiyang Dinamiko), Sikolohiya 18a-18b (Sikometrika 1-11), Sikolohiya 19 (Pagpapatnubay at Pagpapayo), Sikolohiya 21 (Sikolohiya ng Pagkatao), at Sikolohiya 22 (Sikolohiyang Pangrelihiyon).

Ang Sikolohiya 4 (Pag-aasawa at Pagpapatnubay) ay nasa ikalawang semestre ng ikaapat na taon. Ang Sikolohiya 14 (Pag-unlad ng Pagkatao) at Sikolohiya 15 (Pakikipagkapwa) ay hindi kasama sa kurikulum ng B.S. Sikolohiya ngunit kinukuha sa ikaapat na taon sa kurso sa A.B. Komunikasyon. Ang Sikolohiya 14, Sikolohiya 21 at Sikolohiya 22 ay kailangan sa mga kursong sekretaryal. Ang Sikolohiya 1, Sikolohiya 21 at Sikolohiya 22 ay kasama sa lahat ng kurso sa B.S. Komersyo at lahat ng kurso sa A.B. Bukod sa Sikolohiya 9 at Sikolohiya 11 na kapwa 5 yunit, lahat ng kurso sa Sikolohiya ay 3 yunit.

Sapagkat 74% ng mga estudyante sa Unibersidad ang galing sa pamilyang maliit ang kita, ang kurso sa sikolohiya ay kumpleto at ang estudyante ay nakapagtatapos sa B.S. ngunit puwede rin namang magpatuloy ang may gusto sa pagmamaster. Ginawang kumpleto o tapos ang kurso upang ang mag-aaral ay makapagtrabaho agad pagkagradweyt. Ang B.S. sa Sikolohiya ay may 61 yunit sa sikolohiya kasama ang sikolohiyang pang-edukasyon (pagtuturo), pamamatnubay, pang-industriya at pangklinik. Ang estadistika at pagsukat na sikolohikal ay kasama din. Ang empasis sa pagsukat ay nasa sikometriya, gamit ng mga pagsusulit na sikolohikal at mga pamamaraang proyektibo (lalo na ang Rorschach).

Ang unang 7 B.S. medyor sa Sikolohiya ay nagtapos noong 1971. Mula 1971 hanggang 1974, 47 ang nakatapos ng B.S. Sikolohiya, ang 31 ay nagtatrabaho bilang sikolohista; ang 6 ay nagmamaster, ang 4 ay hindi sa sikolohiya nagtatrabaho samantalang hindi alam kung ano ang ginagawa ng nalalabi pang anim.

*Batay sa pakikipanayam ng may-akda kay Padre Evarist Verlinden ng Unibersidad ng St. Louis, Lunsod ng Baguio, 1974

Ang kurso sa pagmamaster sa Pilosopiya ay inilunsad sa Unibersidad ng St. Louis noong 1962. Makaraan ang isang taon, sinundan ito ng paglulunsad ng programa sa Master sa Pamamahala, Inhenyeriya at Pangangalakal at ng Doktorado sa Edukasyon. Ang Mataas na Kurso sa Sikolohiyang Pilosopikal at ng kursong Tanging Suliranin sa Sikolohiyang Debelopmental ay dalawang subjek na maaaring piliin para sa M.A. Pilosopiya. Ang mga kurso sa Paggawa at Pakikipagkapwa at Pamamahala sa Manggagawa ay maaaring kunin sa MSBA at MSME.

Ang M.A. Edukasyon at Ed.D. ay may mga kasamang kurso sa sikolohiya na maaaring piliin ng estudyante tulad ng: Mga Suliranin sa Sikolohiyang Debelopmental, Sikolohiya ng Ugali, Sikolohiya ng Hangarin at Damdamin, Sikolohiya ng mga Batang Mahihina ang Isip, Mga Tanging Suliranin ng Pamamatnubay at Pagpapayo, Mga Suliranin sa Pagtuturo ng mga Tanging Bata, Sikometriya, Mga Paraan ng Pagpapayo, Mga Pamamaraan ng Pagtatrabaho sa Kaso, Dinamismo ng Grupo, Palihan sa Pamamatnubay, Paggamot sa mga Suliranin ng Asal at Mataas na Sikolohiyang Edukasyonal.

Ang Laboratoryo ng Sikolohiya at ang Aklatan sa Pananaliksik

Si Padre Evarist Verlinden ang may pananagutan sa paglulunsad ng sikolohiya bilang kurso sa Unibersidad ng St. Louis. Siya rin ang namamahala sa Laboratoryo ng Sikolohiya. Mayroon siyang License sa Sikolohiya (katumbas ng Master sa Sining ng Sikolohiya). Siya ay nagsanay din ng tatlong taon sa Sikolohiyang Pangklinika.

Ang Laboratoryo sa Sikolohiya ng Unibersidad ng St. Louis ay saksi sa pagtitiwala sa sariling kakayahan at matibay na pagnanasang umunlad at mapabuti ang mga paraan at sistema ng pagtuturo ng sikolohiya. Patibay dito, bilang halimbawa, ang isang sariling gawang takistoskopyo na ginamitan ng isang luma't munting prodyektor na may panarang galing sa isang pagawaan ng litrato upang makontrola ang tagal ng paghahantad. Ayon kay Verlinden, natutugunan ng instrumentong ito ang iba't ibang pangangailangan sa laboratoryo gayung ang isang bagong takistoskopyong Takei ay magkakahalaga ng higit sa US \$3,000.00 o humigit kumulang sa P21,000.00 mas mahusay man ito.

Ang iba pang kagamitan sa eskuwelahan ay isang silid-aralang di-karirangan ng ingay, panguntrola ng bilis sa pagbasa, liku-likong daan, aparato para sa maramihang pagpili at isang simpleng instrumento para sa pag-aaral sa guni-guning Muller-Lyer. Si Verlinden mismo ang nagtuturo ng dalawang kurso sa Sikolohiyang Eksperimental, ang Pagkatuto at ang Persepsyon.

Sa palagay ni Verlinden, hindi pa kailangang magtatag ng Gradwadong programa sa Sikolohiya ang paaralan. Sa halip, higit niyang nais na paghusayin ang laboratoryo at pagtibayin ang di-gradwadong programa.

Ang Programa sa Paglilingkod sa Lipunan

Bukod sa mga pormal na klase sa sikolohiya, ang unibersidad ay mayroon ding pagsasanay at pananaliksik sa gamit ng sikolohiya sa pamamagitan ng programa ng Paglilingkod sa Komunidad. Bukas ang paaralan para sa pagsangguni ng mga tao mula sa labas ng akademikong komunidad ng Unibersidad ng St. Louis tuwing Lunes at Biyernes ng hapon. Mga suliraning damdamin, mga kasong sikoneurotiko, mga pamilyang hiwalay, atbp., ang ilan sa mga suliraning sikolohikal na isinasangguni sa mga sikolohista ng unibersidad. Isang sikyatrikong may oryentasyong

sikoanalitiko, si Dra. Lachica, ang tumutulong sa kanila sa sibikong gawaing ito. Nagtuturo si Dra. Lachica ng kurso sa sikopatolohiya sa eskuwelahan.

Mga Paglilingkod na Pamamatnubay

Naniniwala si Verlinden na kailangan ang personal na atensyon at ang intensibong programa sa pagpapayo at pamamanutbay sa bawat hayskul dahil sa implementasyong Pambansang Eksamen sa Pagpasok ng Kolehiyo. Ngunit maraming mga hayskul na walang kakayahang magtatag ng sarili nilang sentro sa pagpapayo at pamamatnubay kung kaya nilikha sa Unibersidad ng St. Louis ang "naglalakbay na pangkat sa pamamatnubay" na kilala sa tawag na SLU Guidance Community Services. Umaalis ng Lunsod ng Baguio ang pangkat ng tatlong beses isang linggo at naglilingkod sa dalawang paaralan bawat araw. Sakop nila ang mga eskwelahan isang oras at kalahati ang layo sa siyudad tulad ng mga eskwelahan sa Benguet, Hilagang Pangasinan at La Union. Ang mga estudyante sa sikolohiya ay kalahok sa naglalakbay na pangkat ng pamamatnubay bilang bahagi ng kanilang praktikum.

Si Padre Pico ang namamahala sa Programa sa Pagpapayo at Pamamatnubay sa Unibersidad ng St. Louis. Kasalukuyan siyang bumubuo ng programa para sa mga estudyanteng mahihina sa pag-aaral batay sa tesis ni Kendall Tang tungkol sa Panggrupong Pamamatnubay sa mga Estudyanteng Mababagal sa East-West Center, Unibersidad ng Hawaii.

Noong 1973, kinailangang baguhin ang kurikulum sa B.S. Sikolohiya ayon sa Sirkular Blg. 7, Serye ng 1973, na ipinamamahagi noong Nobyembre 20, 1973. Dalawang kurso sa sikolohiya ang kinaltas: Sikolohiyang Diperensyal at Sikolohiyang Eksperimental (Persepsyon).

Para sa kanilang mga eksperimento sa hayop, puting daga ang ginagamit ng mga estudyante sa sikolohiya sa St. Louis. Sa simula ay paulit-ulit lamang ang mga eksperimentong ito upang mapatibayang muli ang mga natuklasan nang kaalaman. Gumawa si Verlinden ng kahong H. Miller na may itim at puting kumpartamento para sa kanyang mga pagsubok.

Sa larangan ng mga pagsusulit na sikolohikal, ang karanasan, ni Verlinden ang siyang patnubay kung kaya malapit nang makabuo si Mariano Inso ng isang Eksamen para sa Pagpili ng Papasok sa Hayskul. Tinulungan siya ni Sr. Martha Boddez na makabuo ng panukat ng Konsepto sa Sarili. May pag-aaral sila tungkol sa bisa ng gantimpala at parusa sa pagbuo ng konsepto sa sarili.

Kasapi si Evarist Verlinden ng CICM (Belhika) na may mga kasapi ding Pilipino. Inordenan siyang pari noong 1957. Pagkatapos niya ng batsilyer at master sa sikolohiya sa Unibersidad ng Louvain, siya'y nagpakadalubhasa sa Sikolohiyang Pangklinika sa Sikyatrikong Ospital ng unibersidad ding iyon at sa St. Anne sa Paris, Pransya. Nagtungo din siya sa La Sapetriere, ang pinakamatandang ospital sikyatriko sa Paris, na siyang pinagtrabahunan ni Pinel.

Sa bandang pagtatapos ng 1963, naging estudyante siya ni Prop. La Planche, na siyang naging daan upang magkaroon siya ng karanasan sa sikoanalisis. Ito rin ang dahilan ng kanyang interes sa mga suliraning sikolohikal ng mga pare. Ang kanyang oryentasyon sa Louvain ay Rogeriano at personalistiko (oryentasyon ni Allport). Bagamat hindi siya gumagamit ng mga pamamaraan sa modipikasyon ng kilos ay handa naman siyang tanggapin ito. Higit na makikita at mauunawaan ang kanyang oryentasyon sa kursong Sikolohiya 17 (Sikolohiyang Dinamiko) na kung saan may 76 na pahina siya ng mga tala.

Tagapayo niya si Prop. Antoon Vergote sa kanyang tesis sa Universiteit van Leuven noong 1962. Ang kanyang tesis ay pinamagatang “Isang kontribusyon sa pag-aaral ng Istrukturang Personalidad ng mga kandidato sa Pagpapari: Pahambing na pananaliksik sa pamamagitan ng “*Experimentelle Triebdiagnostik*’ (Szondi).” (*Bijdrage tot de studie van de persoonlijkheidsstructuur Bijkandidaten voor het priesterschap. Vergelijkend onderzoek bij middel van de Experimentelle Triebdiagnostik* (Szondi).

Pinagsusumikap ni Verlinden na maging makabuluhan sa Pilipinas ang kanyang kasanayan sa sikolohiya sa pamamagitan ng pagbubunsod sa kanyang mga estudyante na talakayin ang mga teoryang sikolohikal sa pananaw ng mga Pilipino. Naniniwala siyang mainam ang paggamit ng mga wikang Pilipino sa pananaliksik at pagtuturo kaya nga lamang ay mahirap itong isakatuparan sa ngayon. Halimbawa ng isang papel mula sa St. Louis na may perspektibong Pilipino ang isang tungkol sa *Edwards Personal Preference Schedule* na may empasis sa saloobin ng mga Pilipino sa heterosekswalidad.

Ang Pantayong Pananaw Bilang Diskursong Pangkabihasnan*

Zeus A. Salazar

Ang pantayong pananaw ay lumitaw mula sa aking analisis ng mga pundamental na punto-de-bistang pangkasaysayan sa proseso ng ating pagiging bansa. Noon pang unang bahagi ng mga taong 70, ang pinakabuod ng pananaw na ito ay isang importanteng batayan na ng aking kurso sa historiograpiya, kung saan pinag-aaralan ang metodolohiya, pilosopiya at pamamaraan ng pagsusulat ng kasaysayan. Sa partikular, noong 1974 pinahayag ko ang buod ng pananaw na ito sa isang hiniling ng Malakanyang na pagsusuri ng inihahanda pa lamang noon na Filipino Heritage.

Pinuna ko noon na ang pananaw ng inihahaing ensiklopediya ay hindi *pantayo* kundi *pangkami*, sapagkat ang kinakausap ay mahihinuhang mga taga-labas (o mga elite na medyo o lubusang tagalabas na ang batayang pangkaisipan) at hindi ang mga Pinoy mismo. Makikita ito sa mga sumusunod na pangyayari: (1) ang wika ay banyaga at hindi naiintindihan ng nakararami sa lipunang Pilipino; at (2) ang tendensiya ay tingnan ang ating bansa bilang obheto/paksain ng pag-aaral mula sa labas ibig sabihin, hindi mula sa loob, hindi rin para sa taong taga-loob, at lalong hindi nasasalalay sa mga konsepto, pandama at diwa mismo ng mga kalinangang Pilipino at mga kabihasan ng kapilipinuhan sa agos ng kasaysayan nito hanggang sa ngayon.

Hindi tumalab ang tuligsang ito. Ang importante noon para sa mga gumagawa ng ensiklopediya ay maipakita ang opinyon at pagkaunawa ng mga elite tungkol sa Pilipinas, sa kanilang sariling kasiyahan— *i.e.*, para sa kanila mismo at para sa mga banyaga na gusto nilang pahangain o akitin. Sa katunayan, ito ang direksyon din ng mga publikasyon ng Malakanyang noong panahon ng “Bagong Lipunan” (at, sa pangkalahatan, hanggang

*Inilathala sa *Pilipinolohiya: Kasaysayan, Pilasopiya at Pananaliksik*, inedit nina Bautista at Pe-Pua. Maynila: Kalikasan Press, 1991, pah. 46-72.